

Göç Sosyolojisi

Türkiye'den Örneklerle

Editör
Çağatay SARP

Kadim geçmişiyle göç olgusu, başta sosyoloji, nüfus bilim ve coğrafya olmak üzere pek çok disiplinin inceleme alanına girmiştir. İbn Haldun'dan Ravenstein'a, Stouffer'dan Lee'ye, Zelinky'ye, Piore'ye ve daha nicelerine kadar farklı düşünürler, göçleri ve göçmen davranışlarını açıklama girişimleriyle alanın kuramsal temellerini inşa etmişlerdir.

Uluslararası dengelerin değişmesi, yeni çatışma alanlarının ortaya çıkması ve eşitsizliklerin artan etkisi, göç konusunun dünya gündeminden düşmesine izin vermemektedir. Küreselleşme sürecinin etkisiyle sürekli yükselen bir ivmeyle artış ve çeşitlilik gösteren göçler, dünyanın hemen her tarafında etkisini gösterse de, bilhassa Ortadoğu'da sıra dışı bir görünüm almıştır. Ortadoğu'daki hareketlilikten en fazla pay alan ülkelerden biri olarak Türkiye ise son yıllarda maruz kaldığı akışlarla en sıcak bölgelerden biri haline gelmiştir.

Bu kitapta göç olgusu, kuramsal temellerine değinilerek sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde ele alınmış, ilgili kavram ve süreçlere temasla Türkiye özelinde çeşitli göçler üzerine incelemelere yer verilmiştir. Kitap içeriğindeki farklı bakış açılarına sahip tartışmalar, okuyucusuna geniş kapsamlı bir bilgi edinme imkânı sunmaktadır.

ORION KİTABEVİ
Selanik Caddesi No:72
06640 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 417 78 35
www.orionkitabevi.com.tr

Online Satış İçin
www.orionkitabevi.com.tr
www.kitapbonus.com.tr
www.hukukyayinlari.com.tr

Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle

Editör
Çağatay SARP

göç sosyolojisi

TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLERLE

Editör
Çağatay SARP

ORION

GÖÇ SOSYOLOJİSİ

Türkiye'den Örneklerle

Editör

Çağatay SARP

ORION KİTABEVİ

ISBN: 978-605-9524-91-9

© **Orion Kitabevi, Ekim- 2020**

Göç Sosyolojisi

Editör: Çağatay SARP

Baskı

Repro Bir Matbaacılık Kâğıt Reklam Tasarım Ticaret Ltd.

Şti/**Sertifika No:47381**

İvogsan 1518.Sok.2/30 Mat-Sit İş Merkezi Ostim

Yenimahalle /Ankara

Tel:0312 230 19 05

Orion Kitabevi

Selanik Cad. No:72 06640 Kızılay / ANKARA

Tel: 0 312 417 78 35

Orionkitabevi@gmail.com

www.orionkitabevi.com.tr-orion@orionkitabevi.com.tr

Vakitsiz göç edenlere,

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
Göç Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri	
Çağatay SARP	11
Küreselleşme Sürecinin Göç Olgusuna Etkisi	
Fahri ATASOY	29
Orta Doğu'da Göç	
İbrahim MAZMAN	55
İç Göç ve Türkiye	
Süheyla SARITAŞ	69
Göç ve Kadın	
Dolunay ŞENOL	95
Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla	
Sığınmacı / Mülteci Kadınlar	
Rumeysa AKGÜN	119
Göç ve Çocuk	
Dolunay ŞENOL	137
Sosyal Uyum-Kabul Bağlamında Göçmen	
Politikaları ve Türkiye'de Göçmen Çocuklar	
Merve KAYA & Abdülkadir Zorlu	163
Türkiye'de Zorunlu Göç ve Gözetim	
Günce DEMİR	199
Suriyeli Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi	
Sıtkı YILDIZ	225

**Türkiye’deki Uygur Türkü Göçmenler ve
Karşılaştıkları Sorunlar**

Abdürreşit Celil Karluk..... 245

**Soykırım, Göç ve Kimlik Bağlamında Rus İstilaları
ve Osmanlı –Türk Toplumuna Etkileri**

Alpay Bizbirlik & Aznavur Demirpolat..... 289

SUNUŞ

Yeryüzünde insan hareketliliklerinin tarihi, insanın var oluş tarihi kadar eskidir. Onun ayak izlerini süren arkeolojik çalışmalar, arzuları ve temel yaşam ihtiyaçları sebebiyle kadim zamanlardan beri uzak ya da yakın bölgelere çeşitli şekillerde göçler gerçekleştirdiğini de ortaya koymaktadır. Göbeklitepe misalinde olduğu gibi, tarih yazımını derinden sarsan buluşlar dahi, insan göçlerinin hilaftında veriler taşımak bir yana, farklı sebeplerle vuku bulmuş geçici yahut kalıcı göçlere dair ipuçları sunmaktadır.

Göç konusu böylesine eskiye uzanan bir geçmişe sahip olsa da, sosyolojinin konu edindiği göçleri aşağı yukarı iki yüz yıllık bir tarihe sığdırmak mümkündür. Bütün hikâye, geleneksel toplum modelinde görülen yüzyıllara yayılmış hayatın bilindik akışının, coğrafi keşiflerle birlikte dünyanın belirli bölgelerinde değişmeye başlaması ve Endüstri Devrimi'nden sonra da hızlı bir dönüşüm sürecine girmesiyle ilgilidir. Adeta yeniden kurulan dünyada üretim ve örgütlenme biçimlerindeki köklü değişiklikler, eskiye ait statükonun büyük ölçüde yıkılışını peşi sıra getirmiş, toplumsal kurumların yeniden inşası da yeni sömürü ilişkilerini ortaya çıkarmıştır. Eskinin eşitsizlikleri, yeninin eşitsizlikleri ile yer değiştirmiştir. Bir yandan yeni sınıflar doğarken, öbür yandan kapitalist ruhun doymak bilmeyen iştahı üretim ve tüketim üzerinden dünya genelinde farklı tahakküm alanları ortaya çıkarmış, bölgeler arası kaynak akışlarını günden güne arttırmıştır. Nihayetinde bu kaynaklardan biri de "insan" olagelmıştır. Emek göçleriyle başlayan süreç, zamanla yeni şekiller de almış, zembereği boşalmış bir saati andıran akışıyla yeni dünyanın gerekliliklerine istinaden günden güne yükseliş eğilimi gösterir olmuştur.

"Gelişmekte olan ülke" sıfatıyla Türkiye, nüfus mübadeleleri ve eski tabasını muhacir olarak kabulünün dışında, tarım politikasında girdiği bir muamma ile uzun yıllar kırdan kente yönelmiş iç göçleri yaşamıştır. Az gelişmişliğin sonuçlarından yoksulluk ve işsizlik, iç göçlerin peşi sıra başta Almanya olmak üzere Avrupa'ya işçi göçlerini tetiklemiştir. Tabii olarak Türkiye'deki göç çalışmaları da uzun yıllar bu konular üzerine odaklanmıştır. Arada küçük çaplı ve geçici bir takım başka gelişmeler yaşansa da, Türkiye'de göç çalışmalarının akışını temelden sarsan olay Suriye krizi ve Suriyelilerin Türkiye'ye kitleler halinde akışları olmuştur.

Bugün, alanda pek çok çalışma yapılıyor olsa da güncelliğini sürdüren göç konusu halen ilgiye muhtaç, bilimsel üretim halen yetersizdir. Böyle bir boşluğun doldurulmasına katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmanın, başta lisans ve lisansüstü seviyelerindeki öğrenciler olmak üzere konuyla ilgilenen bütün araştırmacılar için faydalı olması beklenmektedir.

Göç sosyolojisine temel teşkil edecek kuramların değerlendirildiği bölümle başlayan kitap, küreselleşme ve göç ilişkisinin incelendiği bir başka bölümle devam etmektedir. Sonrasında ise Ortadoğu'daki göçler, iç göç, göç ve kadın, göç ve çocuk, Türkiye örneğinde zorunlu göç-gözetim ilişkisi, Türkiye'de Suriyeliler üzerine nefret söylemi, Türkiye'deki Doğu Türkistanlılar ve Rusya'nın Kafkasya'yı istila etmesiyle gerçekleşen soykırım ve göç konuları ele alınmıştır.

Böyle bir çalışmanın meydana gelmesinde Prof. Dr. Dolunay Şenol'un teşviklerinin önemli rolü olduğunu belirtmek gerekir. Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanlığı odasında bir sohbet esnasında ilk taslağı oluşturulan kitap için önce Bölüm Başkanı Prof. Dr. Dolunay Şenol, bölümden Prof. Dr. Sıtkı Yıldız, Doç Dr. İbrahim Mazman, Dr. Öğr. Üyesi Fahri Atasoy, Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir Zorlu'yla beraber YL öğrencisi Merve Kaya ve Dr. Günce Demir kitap bölümleriyle ilgili sorumluluk aldılar. Ardından Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden Prof. Dr. Süheyla Sarıtaş, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Rümeysa Akgün, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Aznavur Demirpolat ile Celal Bayar Üniversitesi Tarih Bölümünden Doç. Dr. Alpay Bizbirlik, alanlarında kıymetli çalışmalar yürütüp kitaba katkı sağladılar. Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Alper Mumyalmaz, kitabın basım sürecinin her aşamasına destek verdi. Emegi olan, hakkı geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Okuyucusuna katkı sağlaması ve çok daha iyi çalışmalara vesile olması dileğiyle...

Çağatay SARP

SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ

Sıtkı YILDIZ¹

Giriş

İnternet ile birlikte hayatımızın tüm alanlarında köklü değişiklikler meydana gelemeğe başlamıştır. İnternet Çağı olarak da adlandırılan 21. Yüzyıl, küresel ölçekte iletişim devriminin yaşandığı bir dönemi de ifade eder. İnternetle birlikte hayatımıza giren ve kitle iletişimini kökten değiştiren yeni bir olgu da yeni medya teknolojileridir. Bilge'nin (2016, s.1) de ifade ettiği gibi "...İnternetin, geleneksel medyanın sahip olduğu mülkiyet yapısında kırılma yaratması, kitle iletişimini yalnızca basit ve ucuz bir bağlantının 'var olmayan' mülkiyetine tabi kılmıştır". Geleneksel medyadan farklı olarak yeni medya aygıtları tüm kesimlere her türden görüş ve düşüncüyü kolay, hızlı, serbestçe ve sınırsızca aktarabilme imkânı sunmaktadır. Yeni medya aygıtlarının kolay ve hızlı erişilebilir olmasının yanısıra özgürlükçü ve interaktif özelliği aynı zamanda onu daha fazla denetimsiz ve kontrolsüz yapmaktadır. Bu özellikleri ile yeni medya aygıtlarından özellikle sosyal medya araçları olumlu pek çok işlevi yanında olumsuz bir takım işlevler de görmektedir. Yeni medyanın bir parçası olan sosyal medyanın geleneksel medyadan farklı olarak nasıl bir olumsuz işlev yürüttüğünü ve denetimsiz olduğunu Bilge (2016, s.2) şu şekilde açıklamaktadır:

Sosyal medya mecralarının demokratik ortamlar olarak ifade özgürlüğüne büyük katkıları bulunmakla birlikte, özne ile fail arasında teknolojik bir mesafe yaratmasından ötürü nefret söyleminin üretimi konusunda da radikaller ve aşırı uçtakiler

¹ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, sitkiyildiz@kku.edu.tr

için önemli avantajlar sağlamak tadır. Geleneksel medyanın aksine herhangi bir editöryal kontrolün olmaması, sosyal medyada üretilen söylemleri kişilerin bireysel etik anlayışının eline bırakmaktadır.

Bu çalışmada özellikle yeni medya aygıtları yoluyla göçmen karşıtlığı, ayrımcılığı veya düşmanlığının sosyolojik nedenleri ve sonuçları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu amaçla genelde göçmenlerin özelde ise Suriyeli göçmenlerin maruz kaldığı nefret söylemleri; ırkçılık, ekonomik, siyasi, yabancı düşmanlığı gibi çeşitli olgularla olan ilişkileri analiz edilecektir.

Genelde yabancı düşmanlığı, özelde ise Suriyeli göçmenlere karşı nefret söylemi; gazete, televizyon ve radyo gibi geleneksel medya olarak bilinen kitle iletişim araçlarından ziyade daha çok yeni medya aygıtlarından Twitter, Facebook, Instagram ve Youtube gibi sosyal medya araçları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Çünkü geleneksel medya aygıtları hem kurum içi hem okuyucu / izleyici hem de yasal denetime tabidir. Oysa yeni medya aygıtları yakın zamana kadar böylesi bir kapsamlı denetime tabii değildi. 31 Temmuz 2020 tarihinde Resmi Gazete’de (2020) yayınlanarak yürürlüğe giren ve sosyal medya düzenlemesi olarak bilinen yasa göre, İnternet kullanıcılarının kişisel başvuruların da veya kamu kurumlarının bildirimlerinde yaşanan zorlukların aşılması için sosyal ağ sağlayıcılarla muhataplık ilişkisi kurulması amaçlanmaktadır. Terör, iftira, küfür, kadın ve çocuk istismarı, suç ve suçluyu övme, şiddeti özendirme, kamu düzenini bozma, özel hayatın ihlali ve nefret suçları gibi fiiller sosyal medyada işlendiğinde sosyal ağ sağlayıcılarına "içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi" yükümlülüğü getirilmiştir. Böylece sosyal medya yoluyla mağdur olan kişi veya grupların mağduriyetlerinin hızlı ve etkin bir şekilde giderilmesi amaçlanmaktadır.

İnternet veya sosyal medya yoluyla işlenen suçlarla ilgili mevcut yasalar ne kadar caydırıcıdır? Özellikle genç yaştaki sosyal medya kullanıcıları mevzuat ve yasa bilgilerinin kısıtlı olmasından ötürü hakaret, küfür, taciz ve nefret suçları gibi fiilleri sık sık işlemektedirler. Yaptıkları paylaşımların suç unsuru olduğunun farkında olmayan kimi genç kullanıcılar; ırkçı, siyasi, etnik ve popüler milliyetçi hislerle sosyal medyada boy göstererek adeta şov yap-

maktan geri durmamaktadırlar. Nefret suçları olarak adlandırılan suç türü sosyal medya aracılığıyla iyice yaygınlaşmakta ve yabancılara karşı düşmanca tavırlar her geçen gün artmaktadır. Bu olumsuz durumun artmasında çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Bu etkenler arasında siyasal aktörlerin söylemleri ve tutumları önemli bir yer tutmaktadır.

İfade Özgürlüğü ve Nefret Söylemi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ilgili maddeleri ifade özgürlüğünü korurken nefret söylemlerini yasaklamaktadır. Anayasa'nın 10. Maddesinde² kanun önünde herkesin eşit olduğunu, Türk Ceza Kanunu'nun 3(2). Maddesinde³ ceza kanunlarının uygulanmasında kimseye ayrımcılık yapılmayacağı, 115(1). Maddesinde⁴ inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasının engellenemeyeceği ifade edilmektedir. Ceza Kanunu'nun 216. Maddesi⁵ "halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama" suçunu, 122. Maddesi⁶ ise nefret nedeniyle hangi fiillerin cezalandırılacağını

² Madde 10: Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

³ Madde 3-(2) Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasi veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz.

⁴ Madde 115-(1): Cebir veya tehdit kullanarak, bir kimseyi dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya veya değiştirmeye zorlayan ya da bunları açıklamaktan, yaymaktan meneden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

⁵ Madde 216- (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, ... bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

⁶ Madde 122- (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle; a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini, b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını, c) Bir kişinin işe alınmasını, d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte

hükme bağlamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (2004, s.5) 19. Maddesi⁷ ifade özgürlüğünü insan hakkı olarak tanıır. Aynı Beyanname'nin 29. Maddesinin 2. fıkrasında⁸ ise bu hakların sınırsız olmadığı ve bazı durumlarda sınırlandırılabilceği ifade edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2020) 10'uncu Maddesinin 1. fıkrasında garanti altına alınan ifade özgürlüğü şu şekilde zikredilmiştir: "Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar". Aynı Maddenin 2. fıkrasında ise ifade özgürlüğünün sınırları çizilmiştir. İfade özgürlüğü, "başkalarının şöhret ve haklarının korunması için sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir" şeklinde ibare yer almaktadır. Hem geleneksel hem de sosyal medyada ifade özgürlüğü adı altında çokça suiistimal edilen olgulardan birisi de nefret söylemidir. Yukarıda zikredilen hem ulusal hem de uluslararası hukuk kuralları ile imza atılan sözleşmeler bağlamında halkın bir kesimini; sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden veya aşağılayan kişi veya grupların söylemleri ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez.

Türk Dil Kurumu (2020) nefret sözcüğünü 'bir kimsenin kötü-lüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu, tikslenme, tiksinti' olarak tanımlamaktadır. Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan *Nefret Söylemi El Kitabı*'nda "nefret söylemi" kavramı Weber'in (2009, s.3) aktardığına göre şu şekilde tanımlanmaktadır.

bulunmasını engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

⁷ Madde 19: Her ferдин fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzu bahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir.

⁸ Madde 29-(2) : Herkes, haklarının ve hürriyetlerinin kullanılmasında, sadece, başkalarının haklarının ve hürriyetlerinin gereğince tanınması ve bunlara saygı gösterilmesi amacıyla ve ancak demokratik bir cemiyette ahlâkın, kamu düzeninin ve genel refahın haklı icaplarını yerine getirmek maksadıyla kanunla belirlenmiş sınırlamalara tabi tutulabilir.

ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi.

Weber'in (2009, s.1), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi daima, ırka dayalı ayrımcılığın tüm biçimleriyle ve tezahürleriyle mücadele etmenin yaşamsal önemde olduğunun özellikle bilincinde olduğunu" ifade etmiştir. Gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hükümleri gerekse de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları demokratik toplumlarda hoşgörüsüzlük ve nefret içeren, teşvik eden, körükleyen ve meşrulaştırmaya çalışan söylemlere yaptırım uygulanması ve engellenmesi gerektiğini vaaz etmektedir. Nitekim aynı eserde Weber (2009, s.2) bu durumu ifade özgürlüğünün nefreti kışkırtmak için kullanıldığı ve nefret söyleminin özelliklerini gösterdiği durumlarda ifade özgürlüğü ile her türlü ayrımcılığın yasaklanması arasında bir çatışma riskli olduğunu belirtmektedir.

Nefret söylemi doğası gereği kışkırtma içermektedir. Bu kışkırtma kişi veya gruplara; (a) dil, ırk, renk veya milliyet farklılığından ötürü nefret, (b) dini veya felsefi inanç farklılığından dolayı nefret, (c) siyasi görüş farklılığından dolayı nefret, (d) cinsiyet farkından dolayı nefret, (e) kültürel yapıların farklılığından dolayı nefret, (f) gelir eşitsizliğinden kaynaklı nefret, (g) sosyal statü farklılığından dolayı nefret ve (h) engellikten dolayı nefret biçimlerinde görülür. Bu nefret söylemleri tek bir biçimde olabileceği gibi birlikte de tezahür edebilir. Örneğin; Suriyeliler defolup gitmelidir, Yahudiler lanetlenmiştir, Kürtler haindir, eşcinseller insanlık için tehdit, Aleviler sapıktır, zenginlerin mallarına el konulmalıdır, bürokratların hepsi sahtekârdır, X partisine oy verenler salaktır gibi nefret söylemleri gerek günlük yaşamda gerekse de sosyal medya araçlarında aşına olduğumuz sıradan manzarlardır.

Bu söylemlerin temelinde mevcut durumun tehdit altında olduğu ve bu tehdidin bertaraf edilmesi için radikal adımlar atılması

gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Bu radikal adımlar arasında öldürme, toplumdan tecrit etme, sürgün etme, zorla ülke dışına çıkarma ve hapse atma gibi aşırı tedbirler yer almaktadır. Dolayısıyla nefret söylemi sahibi kişiler kendi pozisyonlarının, ailelerinin, içerisinde yer aldıkları grubun, toplumun, ülkenin veya tüm insanlığın tehdit altında olduğunu düşünerek bu 'kötü gidişatın' durdurulması için yasaların izin vermediği tedbirlerin uygulanmasını talep etmektedirler.

Nefret söylemi, her zaman doğrudan anlaşılmayabilir. İlk bakışta mantıklı veya normal görünebilecek ifadeler nefret söylemini içinde saklayabilir. "Suriyeliler defolup gitsinler ile Suriyelilere yemek-ekmek yok" söylemleri doğrudan nefret içerirken "Suriyelileri ne zamana kadar besleyeceğiz, misafir olarak geldiler ama işimizi elimizden aldılar, kendi ülkeleri için savaşmayıp kaçanlara biz neden kucak açıyoruz? Aynı durum bizim başımıza gelse onlar bize asla sahip çıkmazlar" gibi gizli nefret söylemleri hem siyasi arenada hem de medyada sık sık dillendirilmektedir. Özellikle seçim zamanlarında Suriyeli göçmenler üzerinden yürütülen siyasi propagandalar nefret söylemlerini hem yaygınlaştırmakta hem de normalleştirmektedir. Politikacıların hoşgörüsüzlük içeren konuşmalardan kaçınmaları insan haklarını korumanın bir parçası olarak düşünülmelidir.

Sosyal medya veya geleneksel medya yoluyla gerçekleştirilen nefret söylemi ve yabancı düşmanlığı etik bir sorun olduğu kadar ulusal ve uluslararası hukuka da aykırı fiillerdir. Nefret söylemi; ırkçılık ve yabancı düşmanlığını körüklediği, kişi veya grupları aşağıladığı, küçük düşürdüğü ve onları tehdit ettiği için insan haysiyet ve şerefine doğrudan bir saldırı olarak görülmelidir. Diğer bir ifade ile nefret söylemi, tek başına bir suç olmaktan ziyade başka suçların da doğmasına sebebiyet veren bir davranıştır. Bu açıdan bakıldığında Özarslan'ın (2014: s.66) da ifade ettiği gibi "nefret söylemi şiddeti temsilden öte bir şeydir. O gerçekte birey ya da küçük grupların sözel veya sembolik şiddetidir. Bundan dolayı bu sözler basit birer kelimeler olarak değil bazı zararlı etkileri olan konuşma eylemleri olarak değerlendirilmelidir." Çünkü Hall'ın (1997:161) da belirttiği gibi "medya yalnızca ırkla ilgili güçlü bir fikir kaynağı değildir. Aynı zamanda bu fikirlerin dile getirildiği, üzerinde çalışıldığı, dönüştürüldüğü ve detaylandırıldığı yerlerdir".

Başka bir açıdan bakıldığında nefret söylemi, sözel bir şiddet olmanın yanısıra sembolik şiddet özelliği de taşımaktadır. Çünkü pek çok nefret söyleminde ulusal, dinsel veya başka semboller araç olarak kullanılmaktadır. Nefret söylemi doğası gereği kışkırtıcı olduğu için başkalarını da harekete geçirme ve şiddet içeren olumsuz eylemler yaptırabilme potansiyeline sahiptir. Şensever (2012, s. 10) nefret söyleminin aslında içinde potansiyel şiddet barındırdığını ve işlevlerinden birisinin de şiddetin altyapısını hazırlamak olduğunu ifade eder. Nefret söylemi bir suçtur ve “nefret suçunu işleyen fail, bu suçu işlerken mağdura ve mağdurun ait olduğu grup ve aidiyetlere şu mesajı vermektedir; senin bizimle yaşama hakkın yok, seninle bir arada olmak istemiyoruz, sen, bizim koşullarımıza adapte olursan yaşarsın (Alp:2016, s.145). Nefret suçu medya yoluyla işlendiğinde daha büyük kitleler üzerinde etkili olması kaçınılmazdır. Tıpkı ifade özgürlüğü gibi basın özgürlüğü ile nefret söylemleri ve yabancı düşmanlığı arasında da gerilimler vardır. Özgürlüklerin kullanımı kişi veya grupların şeref ve haysiyetlerini zedelemeyecek şekilde kullanılmalıdır. Bu bağlamda geleneksel ve yeni medya organlarının basın özgürlüğü haklarını kullanırken bir takım kısıtlamalara ve müeyyidelere tabi olmaları demokratik toplumlarda, özellikle etnik ve dezavantajlı grupların haklarının korunması açısından kaçınılmazdır.

Suriyeli Göçmen İstatistikleri

Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte Tunus ve Mısır'dan başlayan halk isyanları ve protestolar tüm bölgeyi etkileyerek 2011 tarihinden itibaren Suriye'ye sıçramıştır. Yaşanan iç çatışmalar nedeniyle ilk zamanlarda ülkede yüzlerce kişi yaralanmış, yine yüzlercesi hayatını kaybetmiştir.

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç karışıklılıklarla birlikte sürekli artan sayıda Suriye vatandaşı Türkiye'ye uluslararası koruma bulmak amacıyla göç etmektedir. Türkiye'ye kitlesel akınla gelen Suriyelilere sağlanan koruma uluslararası literatürde “Geçici Koruma” olarak adlandırılmaktadır. “Suriyelilerin durumu uluslararası koruma altında olan mültecilerden ayrılmaktadır. 2014'de yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre yasal statüleri belirlenen Suriyeliler, ne sığınmacı/mülteci olarak kabul edilmekte ne de BMMYK başvurusu yaparak üçüncü ülkeye yerleştirilmek-

teler (Dinçer:2018, s.140). Geçici Koruma 2016 Türkiye Göç Raporu'nda (s.20) şu şekilde tanımlanmaktadır:

ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumadır.

Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur. Bu bağlamda Türkiye 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91'inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde geçici korumanın üç temel unsurunu (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020a) yerine getirmektedir. Bu unsurlar (a) açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, (b) geri göndermeme ilkesi ve (c) gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Suriye'deki iç karışıklıkların iç savaşa dönüşmesi sonrasında Türkiye, sınırlarına dayanan Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlemiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020b) verilerine göre Türkiye'de geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı 6 Ağustos 2020 tarihi itibarıyla 3 milyon 605 bin 152 kişidir. Bu kişilerin %47'sini 0-18 yaş arası çocuklar, %46'sını ise kadınlar oluşturmaktadır. 0-18 yaş arası çocuklar ile kadınların oranının toplamı ise %71'dir. Resmi istatistikler göstermektedir ki, 18 yaş üzerinde Suriyeli erkek oranı %29 civarındadır.

Suriyelilerin yalnızca 61 bin 798'i geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. Diğer bir ifade ile 3,5 milyon civarında Suriyeli mülteci Türk toplumuyla içi içe yaşamaktadır. Göç İdaresinin aynı tarihli verilerine göre; en çok Suriyeli barındıran şehirler 506 bin 301 kişi ile İstanbul, 450 bin 741 kişi ile Gaziantep ve 435 bin 374

kişi ile Hatay'dır. Suriyelilerin en az olduğu şehirler ise 25 kişi ile Bayburt, 37 kişi ile Tunceli ve 38 kişi ile Artvin'dir.

Türkiye'de yaşayan kayıtlı Suriyelilerin Türkiye'nin toplam nüfusuna oranı %4,34'tür. Bu oran İstanbul'da %3,26 iken İzmir'de %3,36 ve Ankara'da %1,73'tür. Üç büyük kentimizde Suriyelilerin yerli halka oranı Türkiye ortalamasının altında iken, Kilis'te bu oran %75,8 gibi çok yüksek bir yoğunluk göstermektedir.

Suriyeli Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi

Özelikle sosyal medyada Suriyeli göçmenlerle ilgili çok sayıda ırkçı, dışlayıcı, ötekileştirici, kışkırtıcı, göçmen karşıtı ve yabancı düşmanlığı içeren yayınlar ve paylaşımlar yapılmaktadır. Tüm bu yayın ve paylaşımların ortak yanı göçmenlere karşı duyulan nefrettir. Bu söylemlerin çoğu ya bilgi eksikliğinden kaynaklanmakta veya kasıtlı yapılmaktadır. Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin (2020) aktardığına göre; 30 Aralık 2019 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı 110 bin olarak belirtilmiştir. Bu kişilerin 53 bini yetişkin, 57 bini ise çocuklardan oluşuyor. Buna karşın Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı ve Türkiye'de 5 yıl ikamet edenlerin vatandaşlığa kabul edileceği söylentileri sosyal medyada ya çok abartılmakta ya da resmi rakamlar göz ardı edilmektedir. Görüleceği üzere 3,5 milyon civarındaki göçmen içerisinden 9 yılda toplam 110 bin kişiye vatandaşlık verilmesi abartılacak bir husus değildir. Türk Vatandaşlık Kanunu'nda (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2020) Türk vatandaşlığın nasıl kazanılacağıyla ilgili şartlar sıralanmıştır. Türkiye'de bulunan Suriyeliler "Geçici Koruma" statüsüne sahip oldukları için bu kişilerin 5 yıl ikamet yoluyla Türk vatandaşı olma hakları bulunmamaktadır.

Suriyelilere vatandaşlık verilmesine önyargılı bir biçimde ve rasyonel gerekçeler olmaksızın karşı çıkmanın sebebi onları "öteki" olarak görmektir. Ulağı (2006, s.104; akt; Nahya, 2011, s.30) ötekileştirmenin imge yaratma sürecinde nasıl bir rol oynadığını şu şekilde ifade etmektedir:

Ötekileştirme bir süreç ve durum olarak, farklılaştırma ve ayrıştırma düşüncesinde bir imge yaratmaktadır. Bu imge, yargıları içeren, kimi zaman

aşırı bir olumsuzlukla önyargılar, stereotipler ve kimi zaman damgalama şeklinde karşımıza çıkabilen, olumlu olarak da benzeştiren (fakat aynı veya tek yapamayabilen) bir düşünme ve algı biçimidir. Çünkü önyargı bir düşünüş şeklidir. Buna karşılık imge, bu önyargının oluşturduğu algısal ve sunumsal bir tepkidir. Önyargı sadece düşünsel ve pasif bir eylem iken, dışa vurulması ve bunun üzerinden bir kimlik inşa edilmesi ise imgedir.

Nahya'nın (2011, s.30) da belirttiği gibi "bir ya da birkaç kişiyi, grubu, etniyi ya da ulusu dışarıda bırakmak, bir mesafeyi korumak için uzaklaştırmak ve farklılaştırmak amacıyla, birçok halk, grup veya toplum, kendilerinden olmayanlar şeklinde tanımladıkları hakkında, çeşitli klişeler ve yargılar üretmektedir". Suriyelileri ötekileştirerek önyargılı bir biçimde vatandaşlık verilmesine karşı çıkanlar, onları uzakta tutulması, araya mesafe konulması gereken gruplar olarak görmektedir. Bu duygu ve düşüncenin arkasında psiko-sosyal bir takım nedenler bulunmaktadır. Gruen (2005, s.9) yabancılara duyulan bu nefretin insanın kendisine duyduğu nefretle bir ilişkisi olduğunu ve içimizdeki bu parçayı, bize onu hatırlatan yabancıyı yok ederek susturmak istediğimizi belirtir. O'na göre yabancılara aşağılayan bu nefreti anlamak istiyorsak "önce kendi içimizdeki tiksindiğimiz şeylerle uğraşmalıyız; çünkü bir başkasında gördüğümüzü sandığımız düşmanı, ilk olarak kendi içimizde aramamız gerekir".

Toplumun bazı kesimleri Türkiye'de ekonomik şartlarının kötüye gitmesinin nedenleri arasında Suriyeli göçmenleri de görmektedir. Bu kesimler, 8 yıldır Suriyeliler için harcanan paranın neden yerli yoksullara dağıtılmadığını veya ekonomik yatırıma dönüştürülmediğini sorgulamaktadırlar. Onlara harcanan milyarlarca liralık paranın ülke ekonomisinin daha da kötüye gitmesine sebebiyet verdiğini iddia etmektedirler. Suriyelilerin vergi ödemeksizin kolayca iş yeri açtıkları, KPSS sınavına girmeden memur olacakları, maaşa bağlandıkları, farklı kurumlardan aynı anda yardım aldıkları, bazılarının bizlerden daha zengin olduğu halde devlet yardımlarından faydalandıkları gibi kulaktan dolma bilgilerle nefret söylemleri yaygınlaştırılmakta ve normalleştirilmeye çalışılmaktadır.

Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin (2020) aktardığına göre; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 31 Mart 2019 tarihinde yapılan açıklamaya göre Türkiye'de çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 31 bin 185 kişi olduğu belirtilmiştir. Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre ise 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğu açıklanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıkladığına göre bugüne kadar Suriyeliler için 40 milyar TL civarında bir harcama yapılmıştır. Bu tutar onlara verilen maaşlar değil, kampların kurulması, alt yapı, gıda, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi alanlarda yapılan harcamalardır. Üstelik bu tutara sivil toplum kuruluşları ve yardım derneklerinin harcadığı paralar da dâhildir. Türk hükümetinin Suriyelilere bağladığı bir maaş bulunmamaktadır. Geçici koruma veya Uluslararası koruma altında olan ve belli şartları sağlayan kişilere Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve ismi Sosyal Uyum Yardımı (SUY) olan 120 liralık bir aylık verilmektedir. Bu aylıklar Kızılay'ın anlaşmalı olduğu bankalar aracılığıyla ödenmektedir. Binark ve Çomu'nun da (2013, s. 209) belirttiği gibi yabancıları, göçmenleri ve farklı etnik grupları hedef alan nefret, Dünyada ve Türkiye'de ekonomik sebeplerle ortaya çıkan işsizlik vb. durumlarda sıkça karşılaşılan bir söylem türüdür. Bu söylem aynı zamanda ırkçı yaklaşımlardan da beslenebilmektedir. Özellikle farklı etnik gruplar toplum içinde endişe, kaygı, korku sebebi şeklinde gösterilmekte ve "düşman" gibi lanse edilmektedir.

Göçmenlere duyulan nefret söylemini ırkçı yaklaşımlar beslemektedir. Suriyeliler arasında doğum oranlarının yüksek olması ile Suriyelilerle evlenmelerin artması göçmen karşıtı ırkçı söylemleri pekiştirmekte ve onları "istenmeyen" kişiler haline getirmektedir. Mülteciler Derneği'nin aktardığına göre; 19 Eylül 2019 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısının 450 bin civarında olduğu açıklanmıştır. Suriyelilerin, Türk kültürüne uyum sağlayamayacakları düşüncesi, bu insanların tehdit olarak algılanmasına yol açmaktadır. Böylece Öztürk'ün de (2019, s. 256) ortaya koyduğu gibi "farklı dillere, dinlere ve kültürel yapılarla sahip olan toplulukların bir arada yaşama deneyimleri bilinen klasik ırkçılığı dönüştürerek "yeni ırkçılık" kavramını doğurmuştur. Yeni ırkçılık, "öteki" kavramını genişleterek "biz"in dışında kalan unsurların bütünü bu

kavramda toplamaktadır". Miles (2000: 125), ırkçılık ve cinsiyetçilik arasındaki ilişkiyi kadınların doğurganlık özellikleriyle ilişkilendirmektedir. Böylece Suriyeli nüfus içerisinde çocuk sayılarının artması ve kadınların yerli erkeklerle evlenmesi yeni ırkçı yaklaşımlara göre demografik açıdan bir tehdit olarak görülmekte ve nüfus yapımızın yerli nüfus aleyhine değişeceği düşünülmektedir.

Farklı kesimlere yönelik yeni medya aygıtları yoluyla gerçekleştirilen nefret türüne "dijital nefret", "siber nefret", online/ çevrimiçi nefret" gibi isimlendirmeler de verilmektedir. Yeni medya aygıtları yoluyla yaygınlık kazanan 'çevrimiçi nefret' Kuş (2016: 102) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

belirli bir gruba yöneltilmiş nefret içerikli ve ayrımcı mesajların sosyal ağlarda veya bu amaçlarla kurulmuş web sitelerinde paylaşılması, ayrımcı ve hedef gösteren içerikler barındıran oyunların tasarlanması, video ve podcast yayınlarının yapılması, e-posta gruplarının kurulması ve nefret söyleminin bu yolla yaygınlaştırılması.

Son yıllarda literatürde gerek Suriyelilere gerekse de diğer etnik gruplara yönelik Twitter, Facebook, Instagram ve Youtube gibi sosyal medya aygıtlarında nefret söylemleri konulu çok sayıda alan araştırmasına dayalı çalışmalar yer almaktadır. Taşdelen'in (2020, s. 562) Twitter'da Suriyeli mültecilere karşı nefret söylemini analiz ettiği araştırma bulgularına göre, "çevrimiçi söylemlerde mülteciler istilacı, açgözlü ve ahlaksız olarak görülmekte ve çevrimiçi duygusal tepkilerde acıma yerine aşağılama ifadelerine rastlanılmıştır". Amerikan sosyal medyasındaki göçmen karşıtlığını ele alan araştırma verilerine göre ise Kalav ve Fırat (2017, s.2220) "göçmen gruplara yöneltilen nefret söylemlerinin, mağdurların en temel haklarını elinden alacak bir toplumsal yapıya yol açabilecek potansiyelleri taşıdığını ve yeni medyada üretilen sembolik şiddetin toplumsal anlamda somut karşılıklara yol açabildiğini ifade etmektedir". Dijital ve çevrimiçi nefret sonuçları bakımından daha fazla zarar vericidir. "Çünkü nefret söylemi bugünü askıya alan ve geleceği öngörülebilir olmaktan uzaklaştıran, toplumun tek tek bütün bireylerine zarar verme yetisine sahip olan bir ayrımcılık üretimidir." (Çelenk, 2009, s.215). Çevrimiçi nefret söylemleri sürekli yeniden üretilmekte, çığ gibi büyümekte

ve olumsuz eylemlere kapı aralamaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu göz önünde tutulursa, nefretten beslenen bu kesimlerin linç, hakaret, yaralama, cinayet gibi göçmenlere karşı olumsuz eylemlere yönelmeleri kolaylaşmaktadır. Çünkü nefret söylemleri kışkırttığı kesimleri tahammülsüzlüğe ve hoşgörüsüzlüğe sürükleyerek nefret suçunun da önünü açmaktadır. Parekh'in (2006: 214) de belirttiği gibi nefret söylemleri hedef gruba zarar verme ve hedef grubu yok etme, saf dışı bırakma, sessizleştirme ve pasifleştirme arzusu gütmekten dolayı saygısızlık, hoşlanmama, onaylamama ve küçük görme gibi eylemlerden farklıdır. Kamusal alanda söz söyleme ve üretme yeteneğinden yoksun bırakılan ve damgalanan nefret söylemi mağdurları, o toplumda demokrasinin işleyişine dair de bir resim çizmektedir.

Ayhan, Livberber ve Baloğlu (2018, s.188-189) tarafından ana akım dijital medyada yer alan göçmenlerle ilgili haberlerin sunumu üzerine yapılan araştırmanın bulgularına göre;

çoğunlukla kaçan göçmenlerin yakalanması teması üzerinde durulduğu ve dışlayıcı, ötekileştirici söylemlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir (...) Genel itibariyle haber girişlerinde göçmenler ya ötekileştirilmekte ya da edilgen ve muhtaç algısıyla sunulmaktadır (...) Göçmenler, çoğunlukla ekonomik bir yük, sosyal sorunlara yol açan, yardıma muhtaç bireyler olarak temsil edilmektedir. Korku ve kaygı gibi olumsuz duygulara işaret eden temsiller, göçmenleri düzeni bozan ve tehlike arz eden düşmanlar olarak konumlandırmaktadır.

Diğer bir araştırma ise oldukça yaygın bir şekilde izlenen Youtube kanalında Suriyelilerle ilgili yapılan sokak röportajlarının söylem analizi bağlamında irdelendiği çalışmadır. Video analizleri neticesinde katılımcıların yaklaşık %70'inin söylemlerinin mülteci karşıtı, %10.4'lük bir kesim kararsız ve %19.6'lık bir kesimin ise mültecileri destekleyici ve/veya çözüm önerisi sunan bir tutuma sahip oldukları gözlenmiştir (İşçi ve Uludağ:2019, s.12).

Sonuç ve Değerlendirme

Suriyeliler üniversiteye sınavsız giriyorlar, KPPS şartı olmadan memur olacaklar, Suriyelilerle evlenenlere teşvik verilecek, seçimlerde oy kullanacaklar, TOKİ evleri Suriyelilere ücretsiz verilecek, 5 yıl ikamet edene vatandaşlık verilecek, işlerimizi elimizden alıyorlar gibi çok sayıda iddia, günlük yaşamımızda, geleneksel medyada ya da yeni medya araçlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu iddiaların büyük bir kısmı ya gerçekliğin çarpıtılmasından veya tamamen saptırılmasından ibarettir. Bu türden iddiaların ötesinde, özellikle sosyal medyada yer alan nefret içerikli söylemler başta Suriyeli göçmenler olmak üzere büyük ölçüde yerli halkı da rahatsız etmektedir.

Yeni medya araçlarının ve özellikle de sosyal medya platformlarının kullanımının toplumun tüm kesimleri arasında yaygınlaşması ve etkin bir şekilde kullanılmasıyla birlikte genelde yabancılarla özelde ise Suriyelilere yönelik nefret söyleminin üretilmesi ve yaygınlaşması kolaylaşmıştır. Nefret söylemlerin yaygınlaşması ve paylaşımların yorumlarla desteklenmesiyle birlikte bu söylemlerin normalleşmesi ve meşrulaştırılması süreci hızlanmıştır. Vardal'ın (2015, s.134) da tespit ettiği gibi nefret söylemi, "yeni medyanın yaygınlaşması ile kontrolden önemli ölçüde arındırılmış ve kullanıcıların bireysel etik anlayışına terk edilmiş bir mecra bulmuştur". Bir takım yasal düzenlemelere rağmen sosyal ağlar üzerinde hukuksal denetim mekanizmaları yetersizdir.

Facebook, Tweeter, Instagram ve Youtube gibi en çok kullanılan sosyal medya araçlarında yayılan nefret söylemlerinin ifade özgürlüğü bağlamında meşrulaştırılma çabası da hukuksal denetimi zorlaştırmaktadır. Anayasal güvence altına alınan ifade özgürlüğü ile suç olarak kabul edilen nefret söylemleri arasındaki ince çizgi siyasetler, hukukçular ve sosyal bilimciler arasında görüş ayrılıklarına sebep olabilmektedir. "Suriyeliler ülkemizden defolsunlar", "ülkemizde Suriyeli istemiyoruz", "Suriyelilere ekmek yok", söylemleri sonuçta aynı kapıya çıksa da hangisinin nefret kapsamında hangisinin ise ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirileceği hukukun olduğu kadar felsefenin, etiğin ve sosyal bilimlerin de konusudur.

Kullanıcılarına daha az denetim ve daha fazla serbestlik sunmasından dolayı, sosyal medyada paylaşılan mesajlar; söylem ve kullanılan dil yapısıyla toplumun o andaki zihinsel yapısını anla-

mak için ipuçları vermektedir. Sosyal medyanın bir gücü de belirli kişi veya gruplara karşı ürettiği tepkilerden kaynaklanmaktadır. Bu tepki kimi zaman o kadar güçlü olur ki binlerce mesaj veya paylaşıma karşı hiçbir siyasetçi veya devlet bürokrasisi sessiz kalmaz. Böylece toplumdaki iletişim süreçleri stratejik bir şekilde biçimlendirilir. Söylemin gücü kitlesel bir hal alır ve eylemsel boyuta taşınabilir. Bu noktada sosyal medyanın, toplumda yabancılara yönelik önyargıları ve klişeleri oluşturmada, pekiştirmede, yaygınlaştırmada ve meşrulaştırmada ideolojik bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Özarslan'ın (2014, s.71) da ortaya koyduğu gibi;

günün popüler konularına veya gündemine göre “öteki” değiştiğinden dolayı, yabancılara ilişkin üretilen klişeler sıradan insanlar tarafından gönüllü olarak ve bazen tehlikelerinin farkında olmadan yeniden üretilir. Bu, belirli bir toplumda egemen ideolojinin başarısı olarak kabul edilebilir; ancak aynı zamanda bu yanıltıcı görüntüleri meşrulaştırır, böylece çatışmaları güçlendirir.

Geleneksel medyadaki etik sorunlar devam ederken, yeni medyada daha karmaşık düzeyde etik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlardan birisi olan ‘üretilen içeriklerin olgunlaşmadan ve doğruluğunun teyit edilmeden yayılması’ her iki medya türü için etik bir sorun oluşturmaktadır. Sosyal medyadaki içeriklerde nefret söylemleri ve bunların kontrol edilememesi de etik ihlaller arasındadır. Sosyal medya içeriklerinin kullanıcılar tarafından yönetiliyor olması bu etik kuralların daha kolay ihlal edilmesine yol açmaktadır (Öztürk: 2015, s.300-303). Benzer etik ihlallerinin önüne geçilebilmesi için Mavnacıoğlu (2009, s.70) öncelikle sosyal medya ile ilgili hukuki ve etik sınırların belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Daha sonra ise; uluslararası içerik sağlayıcılarla etik dışı ve zararlı içerikle mücadele konusunda işbirliği yapılmasını ve etik dışı içerik yüzünden bütün kullanıcıların değil sadece o etik dışı davranışı gerçekleştiren kullanıcının sorumlu tutulması gerektiğini belirtmektedir.

Her ne kadar sosyal medya kullanıcıların özdenetimi ve sorumluluk bilinci olası pek çok problemin önünü alsa da, medyanın olumsuz etkilerinden korunmak ve etik ihlallerine karşı duyarlı

olmak için medya ve sosyal medya okuryazarlığı günümüzde çok daha önemli hale gelmiştir. Laughey, (2010, s. 64) medya okuryazarlığı, özellikle eleştirel medya okuryazarlığı ile medyanın etkilerine yönelik olarak yaratılan ahlaki paniğe karşı, medya metinlerinin bilinçli ve ideolojik olarak üretilen anlamlarının ve durum tanımlarının farkında olunmasını önermektedir. Sosyal medyadaki etik ihlallerine karşı Binark ve Bayraktutan (2013) ise kullanıcının özdenetim sağlayabilmek amacıyla geleneksel medya için hayata geçirilen medya okuryazarlığının yeni medya ve bunun kapsamında bulunan sosyal medya için de hayata geçirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Sosyal medya düzenlemeleri yanında genel olarak yabancılara ve özel olarak Suriyelilere karşı oluşmuş olumsuz havanın sosyal projeler yoluyla yumuşatılması, toplumsal barışı artırmak ve gerilimleri düşürmek için oldukça önemlidir. Bu amaçla birlikte yaşam kültürü, çok kültürlülük ve hoşgörü gibi kavramlar etrafında faaliyetler hayata geçirilmelidir. Şahin ve Eşici'nin (2020, s. 92-96) Suriyeliler üzerine gerçekleştirdikleri nitel araştırmanın bulgularına göre, birlikte yaşam kültürü üzerinde değerlerin belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Şahin ve Eşici, değerler bağlamında birlikte yaşam kültürünün önünde bir takım fırsatlar ve engeller bulunduğunu belirterek, toplumların birlikte yaşam kültürü oluşturmaları için; değer aktarım süreçleriyle beraber gruplar arasında olumlu bağlanma, kabul edilen değerler etrafında toplum ile özdeşleşme ve topluma bağlılık aşamalarının gerçekleşmesi gerektiğini belirtir. Bu bağlamda Suriyeli göçmenleri "ötekileştirme" aidiyet duygusunun gelişmesini önlemektedir. Aidiyet duygusu oluşmadığında da birlikte yaşam kültürünün gelişmesi beklenemez. Türkiye'deki Suriyeli göçmenler ile Türklerin birlikte yaşam kültürü oluşturmaları, iki toplumun ortak değerler etrafında bütünleşmeleri ile mümkündür. Bu amaçla, her iki kesim de kendisini toplumun birer parçası olarak görmeleri yani toplum ile özdeşleşmeleri ve toplum içerisindeki bireyler arasında bağlılığı geliştirecek çalışmaların ve sosyal etkileşim süreçlerinin artırılması gerekmektedir. Kolektif yaşantılar geliştikçe, ortak değerler ortaya çıkacak ve buna bağlı olarak birlikte yaşam kültürü gelişecektir. Bu doğrultuda özellikle dil sorunlarının çözülmesi, toplumsal kuralların öğrenilmesi, Türklerin de Suriyeli göçmenlerin kültürleri-

ni tanımlarına yönelik etkinliklerin gerçekleştirilmesi, birlikte yaşam kültürünü geliştirecektir.

Kaynakça

- 2016 Türkiye Göç Raporu** (2017). Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları
- Alp, H. (2016). Çingenelere Yönelik Nefret Söyleminin Ekşi Sözlük'te Yeniden Üretilmesi. **İlef Dergisi** 3(2), 143-172. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/293064> Erişim tarihi: 14.08.2020
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (2020, 15 Ağustos). Strazburg: Council of Europe Publishing. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf
- Ayhan, B., Luvberbe, T. ve Baloglu, E. (2018). "Dijital Medyada Göçmen Sunumu", (edt.) Karaman, K. ve Surkhaylı, H., 7. **Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı**. s.188-201. https://3602e9a7-b4c4-4ed1-8c89-9eba1c5aaebf.filesusr.com/ugd/614b1f_52496d38c82c4aec979d562cc80a0a5c.pdf Erişim tarihi: 20.08.2020
- Bilge, R. (2016). Sosyal Medyada Nefret Söyleminin İnşası ve Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler, **Yeni Medya**. (1), 1-14. <https://yenimedya.hacibayram.edu.tr/index.php/yenimedya/issue/view/1> Erişim tarihi: 16.08.2020
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2013). **Ayin Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, M. ve Çomu, T. (2013). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi. (s. 199-216), M. Çınar (Ed.), **Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar Mecralar Tartışmalar**, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Çelenk, S. (2009). Ayrımcılık ve Medya, s.211-228, (der.) Çaplı, B.ve Tuncel, H. **Televizyon Haberciliğinde Etik**. Ankara: Fersa Matbaacılık
- Dinçer, G.C. (2018). Türkiye'de Mülteci Olmak. (s. 136-144), (der.) Doğanay, Ü., **Ayrımcılığın Yüzleri**, Ankara: Şen Matbaa.

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020a, Ağustos). Geçici Korumanın Unsurları.<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020b, Ağustos). Geçici Koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Gruen, A. (2005). **İçimizdeki Yabancı Nefretin Kökenleri**. (Çev. İlknur İgan), İstanbul: Çitilembik Yayınları.
- Hall, S. (1997). Racist Ideologies and The Media, s. 160-169. (edt.) Marris. P ve Thornham, S.). **Media Studies, A Reader**. UK: Edinburgh University Press.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi** (2004). Ankara: UNICEF Türkiye Yayınları. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/insan%20haklari%20evrensel%20beyannamesi.pdf> Erişim tarihi: 16.08.2020
- İşçi, D. ve Uludağ, E. (2019). Sosyal Medyada Suriyeliler Algısı: Youtube Sokak Röportajları Üzerine Bir İnceleme. **Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, 3 (1), 1-24 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/754342> Erişim tarihi: 20.08.2020
- Kalay, A, Fırat, A. (2017). Amerikan Sosyal Medyasında Göçmen Karşıtlığı ve Dijital Nefret Söylemi: Twitter Özelinde Bir İnceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22 (Kayfor 15 Özel Sayısı), 2209-2222. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduiibfd/issue/53208/710834> Erişim tarihi: 14.08.2020
- Kuş, O. (2016). Dijital Nefret Söylemini Anlamak: Suriyeli Mülteci Krizi Örnek Olayı Bağlamında BBC World Service Facebook Sayfasına Gelen Yorumların Metin Madenciliği Tekniği ile Analizi, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. (51), 97-121. DOI: 10.17064/iuifd.289373
- Laughey, D. (2010). **Medya Çalışmaları-Teoriler ve Yaklaşımlar**, (Çev. Ali Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Mavnacıoğlu, K. (2009). İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açısından İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri. (s. 63-72), (edt.) Yağbasan, M., **Medya ve Etik Sempozyumu Bildiri Kitabı**.

- http://web.firat.edu.tr/iletisim/duyuru_dokumanlari/Sempozyum_web%20icin.pdf Erişim tarihi: 19.08.2020
- Miles, R. (2000). Irkçılık. (Çev. Sibel Yaman). İstanbul: Sarmal Yayınları
- Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. (2020, 17 Ağustos). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Ağustos 2020. https://multeciler.org.tr/turki_yedeki-suriyeli-sayisi/
- Nahya, N. (2011). "İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar". **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**. 1(1), 27-38. <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> Erişim tarihi: 17.08.2020
- Özarslan, Z. (2014). "Introducing Two New Terms into the Literature of Hate Speech: "Hate Discourse" and "Hate Speech Act" Application of "Speech Act Theory" Into Hate Speech Studies in the Era of Web 2.0", **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**. (20), ss. 53-75.
- Öztürk, F. E. (2019). Göçmen Kadınlara Yönelik Üretilen "Yeni Irkçılık" Kavramının Medya Çerçevesinde İncelenmesi, **Global Media Journal: Türkçe Baskısı**. (9)18, s.255-273. https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/11_fatma_esra_ozturk_gocmen_kadinklara_yonelik_uretilen_yeni_irkcilik_kavraminin_medya_cercevesinde_incelenmesi.pdf Erişim tarihi:19.08.2020
- Öztürk, Ş. (2015). "Sosyal Medyada Etik Sorunlar", **Selçuk İletişim**. 9 (1), 287-311 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19031/201143> Erişim tarihi: 20.08.2020
- Parekh, B. (2006). "Hate Speech: Is There a Case for Banning", **Public Policy Research**, 12 (4) s.213-223. DOI: 10.1111/j.1070-3535.2005.00405.x
- Resmi Gazete**. (2020, Ağustos). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200731-1.htm>
- Şahin, M., Eşici, H. (2020). "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Göçmenler İle Türklerin Birlikte Yaşam Kültürü: Değerler, Fırsatlar,

Engeller". **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, 8 (22), 72-99.

<https://dergipark.org.tr/en/pub/avrasyad/issue/54909/647200>

Erişim tarihi: 20.08.2020

Şensever, F. (Ed.) (2012). **Sivil Toplum Kuruluşları ve Aktivistler için Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehber**. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği Yayınları

Taşdelen, B. (2020). Twitter'da Suriyeli Mültecilere Karşı Çevrimiçi Nefret Söylemi: #suriyelileriistemiyoruz". **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi**, 11 (2) , 562-575

<https://dergipark.org.tr/en/pub/gumus/issue/55299/706944>

Erişim tarihi: 19.08.2020

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2020, Ağustos). Türk Vatandaşlığı Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf>

Türk Ceza Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 16.08.2020

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2020, 18 Ağustos).

<https://sozluk.gov.tr/>

Türk Vatandaşlık Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> Erişim tarihi: 17.08.2020

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf> Erişim tarihi: 15.08.2020

Ulağı, S. (2006). **İmgebilim: 'Öteki'nin Bilimine Giriş**. Ankara: Sinemis Yayınları.

Vardal, Z. (2015). "Nefret Söylemi ve Yeni Medya". **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2 (1) , 132-156.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iled/issue/18466/194416>

Erişim tarihi: 19.08.2020

Weber, A. (2009). **Nefret Söylemi El Kitabı**. (Çev. Metin Çulhaoğlu). Strazburg: Council of Europe Publishing.